

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 104 (1991)

Artikel: Società Retorumantscha : Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun : rapport per la perioda dals 1. da schaner enfin ils 31 da december 1990
Autor: Giger, Felix
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235604>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 23.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Società Retorumantscha

Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun

Rapport per la perioda dals 1. da schaner enfin ils 31 da december 1990

1. Redacziun e publicaziun

1.1. Redacziun

stgatla 252 b	INFERMIR I – INFERMIR II	ds. 9 (Gi.)
stgatla 253	INFEROZIR – INFUORMATUR	ds. 117 (Gi.)
stgatla 254 a	INFUORMAZIUN – INGIGANTIR	ds. 78 (Gi.)
stgatla 255	INGIODABEL – INGLUR	ms. 80 (Se.)
stgatla 256 a	INGRAVGER – INGRESS	ms. 60 (To.)
		ds. 204
		ms. 140

Probablamain per l'emprema giada cumpara en in rapport annual dal chauredactur la differenziazion tranter text redigì dactiloscrit (ds.) e text redigì manuscrit (ms.). La raschun è quella ch'il material redigì da las stgatlas 252 – 256 cun ils artitgels INFADÀ – INGRESS che vegrn ad emplenir ils emprims dus fascichels dal tom 9, duai vegrn stampà en il sistem offset e sto vegrn mess en l'ordinatur. L'acquisiziun da l'indriz d'elavuraziun electronica da datas previs per il DRG è planisada per la primavaira 1991. Per quest motiv avain nus desistì da scriver cun maschina las paginas redigidas a maun da dunna Annatina Secchi Malfroy e da signur Carli Tomaschett, per evitar da stuair far dubla laver.

Durant igl onn passà è la laver da redacziun progredida plaun. Ils motifs èn da tschertgar en il fatg ch'ins ha stuì introducir noss novs collavuraturs en la laver da redacziun. Ultra da quai han las lavurs preparativas per l'acquist d'in indriz d'elavuraziun electronica da datas per noss Institut duvrà bler temp (mira alinea 2.5). Medemamain ha la redacziun dals indices dal tom 8 chaschunà blera laver (mira alinea 1.2).

1.2. Publicaziun, conclusiun dal tom 8

L'onn 1990 è cumparì, cun in retard chaschunà da problems cun la liaria, il fascichel 114 cun ils artitgels INCULPAR – INDRIZZAR. La laver vid il fascichel dubel 115/116 cun ils artitgels INDRIZZAR – INEXTIRPABEL e cun ils indices che concludan il tom 8 è progredida bain. A l'entschatta da l'atun eran ils artitgels mess en pagina, uschia che nus avain pudiè ans deditgar a las davosas lavurs d'excerpar il material per ils indices. L'index dals etimons che cumpiglia 38 paginas dactiloscrit e l'index da materias da 25 paginas avain nus tramess en stamparia ils 15 da november. Las parts II e III da la «Survista istoric-linguistica», q.v.d. la morfologia (10 paginas) e la sintaxa (18 paginas) ha la stamparia retschavì ils 12 da december, las parts IV e V (furmaziun dals pleuds, 35 paginas; lexicologia, parts A e B, 8 paginas) curt avant Nadal. Il material per la survista fonetica (part I) è excerptà a fin.

1.3. Stab da redacziun

1.3.1. Collavuratur

1.3.1.1. Cun dus, davent dals 1. da fanadur traïs redacturs, il documentalist, la secretaria ed insaquantas forzas auxiliaras ingaschadas a temp parzial è noss stab redaciunal stà quest onn en meglra furma ch'ils dus onns passads.

1.3.1.2. Ils 1. da settember èsi stà in onn dapi che dunna *Annatina Secchi Malfroy* ha terminà ses examen da licenziat ed ha entschavì sia lavur sco redactura. Durant quest temp l'hai jau incumbensà cun la redacziun da la stgatla 255, cun la lectura d'ovras scientificas sco er cun excerptar litteratura rumantscha. Cun ils artitgels INGIONDER/DANUNDER e INGLUR/NINGLUR/NEGLIU ha ella elavurà duas gruppas da pleuds cun ina declaraziun etimologica apparentamain simpla, dentant cun detagls che han chaschunà insaquants problems inaspettads.

1.3.1.3. A la fin da settember ha signur lic. fil. *Carli Tomaschett* inoltrà sia dissertaziun davart ils numbs locals da Trun e spetga ussa da pudair defender sia tesa en schaner. Dapi ils 1. da fanadur 1990 è el engaschà en pensum cumplain per l'Institut.

1.3.1.4. Il cussegli da perscrutaziun ed il cussegli da fundaziun dal Fond Naziunal han approvà cun lur brevs dals 24 d'avust resp. 24 da settember 1990 nossa proposta da promover noss documentalist, signur *Kuno Widmer*, sco redactur-assistent cun ils 1. da schaner 1991. En sia sesida dals 23 da november 1990 ha la suprastanza da la Società Retorumantscha renconuschì questa promozion cun l'elecziun formal. Tras questa promozion e tras il mantegniment dal post da documentalist ha il Fond Naziunal stgaffì in ulteriur post da lavur per il DRG. Per quel essan nus fitg engraziaivels.

1.3.1.5. A l'entschatta d'october avain nus scrit or il post da documentalist. Ina persuna è s'annunziada. Als 23 da november ha la suprastanza da la Società Retorumantscha elegì dunna *Ines Gartmann* sco documentalista dal DRG davent dals 1. da schaner 1991.

1.3.1.6. Als 20 da settember 1990 ha nossa secretaria, dunna *Barla Projer*, bandunà noss Institut suenter in engaschament da bunamain 11 onns per entschaiver ina nova lavur a Turitg. Nus avain laschà ir dunna Barla fitg navidas, essend che ella lavorava en moda speditiva, conscienuisa ed ordvart exacta. A partir dals 3 da settember ha ella pudì introducir nossa nova secretaria, dunna Alexa Arquisch da Lumbrein, en las lavurs dal secretariat.

1.3.2. Furmaziun dals redacturs

Per intensivar la furmaziun dals redacturs che cumpiglia en emprima lingia la lavur da redacziun sco sco er la lectura d'ovras scientificas fundamentalas avain nus entschavì a realisar sesidas da lavur communablas. En quellas tractain nus problems practics e teoretics da la redacziun en connex cun ils artitgels en lavur ed analisain la structura d'artitgels – agens u esters – gia redigids. Enfin uss avain nus salvà duas sesidas da quest gener. En il futur vegnì nus, sche pussaivel, ad introducir ina giada al mais ina tala sesida da lavur da 2 – 3 uras.

Ultra da quai vulessan nus incumbensar in redactur singul cun la lectura d'ovras scientificas gist cumparidas. Il redactur fa mintgamai ina curta resumaziun e la

preschenta als collegas. Uschia duain ils redacturs obtegnair in maximum d'infurmaziuns cun in minimum da temp impundì.

2. Infrastructura, lavers internas

2.1. Reordinaziun da la cartoteca maistra

Jau citesch or dal rapport da nos collavuratur ed anterius chauredactur, prof.dr. Alexi Decurtins:

«Cun la fin d'uost hai jeu dumignau la letra S (tochen scatla nr. 740). Scochemai suenter las vacanzas hai jeu pigliau cantun cun la letra T e sun arrivaus cuntut tochen tier la sequenza alfabetica TRA- (scatlas 740 – 779). Stentusa ei la laver stada el passadi dalla grupper TG- cun renviaments e controllas senza fin e misericordia.»

2.2. Excerpts per la cartoteca maistra

Durant l'onn dal rapport avain nus excerpà las sequentas ovras ed integrà ils cedels per gronda part en la cartoteca maistra: Tschespet 36 (Vic HENDRY, *Tia veglia daventi*; ca. 1500 cedels); Cla BIERT, *Il descendant* (ca. 600 cedels); Toni HALTER, *Diari suénter messa* (ca. 800 cedels); Vic HENDRY, *Paun cucu* (ca. 60 cedels); Göri KLAINGUTI, *Linard Lum* (ca. 250 cedels); Oscar PEER, *Nozzas d'inviern* (ca. 200 cedels); Clo Duri BEZZOLA, *La chà dal sulai* (ca. 400 cedels); Jon NUOTCLÀ, *Il gö cul dòdò* (ca. 670 cedels); Div. aut., *Prosa rumantscha* (ca. 1500 cedels); BÜCHLI, *Mythol. Landeskunde II* (ca. 1400 cedels). En tut avain nus excerpà ed integrà ca. 7'500 cedels. Suttastritgads e pronts per excerpà èn: Silvio CAMENISCH, *Metamorfosas*; Flurin DARMS, *Poesias*; Oscar PEER, *Il grond Corradi*; Silvio CAMENISCH / Arnold SPESCHA, *Tandem* (Tschespet 61).

Noss documentalist, signur Kuno Widmer, ha er excerpà cuntuadament la pressa actuala. En spezial ha el resguardà furmas in pau particularas or da la Gas.Rom. Ultra da quai ha el er excerpà la litteratura secundara, sco p.ex. Wolfgang DAHMEN (ed auters), *Die romanischen Sprachen und die Kirchen* (ca. 40 cedels) per la cartoteca maistra.

2.3. Cataloghisaziun dals manuscrits che sa chattan a l'Institut dal DRG

A l'Institut dal DRG sa chattan ca. 50 stgatlas cun manuscrits da differenta derivanza ch'èn per part insumma betg cataloghisads, per part be en maniera provisoria.

I sa tracta dal sequent material:

a) betg cataloghisà:

- 10 stgatlas cun ca. 150 cudeschs scrits a maun or dal 17avel – 19avel tschientaner (or dal relasch da H. Caviezel)
- 10 stgatlas cun manuscrits vegls (cudeschs, quaderns, fegls singuls).
- 2 stgatlas pli grondas cun manuscrits vegls da Val Schons (brevis, actas, cudeschs da quints, 18avel – 19avel tschientaner; donaziun LORINGETT).
- 2 stgatlas cun manuscrits vegls or da l'ulteriur Grischun (brevis, actas, 19avel tschientaner, rum., tud.).

b) cataloghisà be provisoriamax:

- 25 stgatlas cun quaderns da notizias (registraziuns linguisticas, excerpts da PLANTA, MELCHER, PULT, LUTTA, JABERG e.u.v.).
- Ulteriur material (cudeschs pli gronds, scrits a maun; l'emprima versiun dal «Questiunari DRG»; registraziuns originalas per l'«Atlas der Schweiz. Volkskunde» e.u.v.).

L'access a quest material è fitg difficil ed en blers cas schizunt nunpuissaivel. Quai è fitg deplorabel, tantpli che differents da quests manuscrits (surtut funtaunas da dretg) èn a ses temp vegnids excerptads per la cartoteca maistra dal DRG. Citats ordlonder cumparan regularmain en ils artitgels da noss dicziunari, senza che nus avessan la pussaivladad d'examinar quest material per la controlla da citats en relativamain curt temp. Senza ina cataloghisaziun exacta è la gronda part da questa collecziun da pitschna valita, e quai betg be per nus, mabain er per ils istorichers.

La società Retorumantscha ha perquai, en enclegentscha cun il Fond Naziunal (brev dals 25.1.1990), incumbensà dunna Ines Gartmann, bibliotecara diplomada, d'ordinar e cataloghisar quest material. Dunna Gartmann ha ordinà numerus archivs da vischnanca en il Grischun en moda professiunala. Ella ha lavourà dapi la fin da schaner enfin Nadal durant dus dis l'emna vi da la cataloghisaziun dals manuscrits.

Ils meds finanzials han ins – cun approvaziun dal FN – prendì or dal conto spezial «Reserva redacziun». Quest conto era dotà enfin a l'entschatta da l'onn cun l'import da frs. 65'696. – Il FN ha mess a disposiziun quest import l'onn 1985 per engaschar signur prof.dr. Linder. Perquai che l'engaschament n'è betg vegnì realisà, n'han ins betg duvrà la summa.

Las lavurs da cataloghisaziun èn progredidas bain. Jau citesch or dal rapport da lavour da dunna Gartmann:

„Ils manuscrits chi as rechattan illa stanza da cartoteca sun intant cataloghisats cumplettamaing e fats accessibels in ün register da crusch. Finida quista lavour, am n'haja missa a registrar ils manuscrits da la collecziun da Hartmann Caviezel.

Ultra da quai n'haja pudü surtour differentas laviors da traducziun e da correctura sco eir laviors generalas in connex cun la biblioteca dal Dicziunari. Eu n'ha eir cumanzà ad integrar cedels illa cartoteca maistra ed i'l register da materias.“

2.4. Forzas auxiliarias

2.4.1. Persunal

Felix Lautenschlager, student da la romanistica a l'universitat da Constanza, ha lavourà dapi ils 9 d'avrigl 1990 durant dus dis l'emna per il DRG. El ha preparà ils excerpts per il register da las scursanidas dals renviaments da litteratura, excerptà ina gronda part dal material per ils indices dal tom 8 e scrit sin cedels la litteratura menziunada, per part en collavuraziun cun dunna Gunhild Hoyer da Cologna, studenta da la romanistica a las universitads da Grenoble e da Turitg. Ella ha lavourà en avust, october e november durant dus fin traís dis l'emna.

2.4.2. Finanzas

En quest connex èsi da menziunar ch'il FN ha stritgà il post «Forzas auxiliarias» en l'import da frs. 15'000.– or dal preventiv 1991.

2.5. Dicziunari ed EED

Las lavurs preparativas per introducir l'EED èn progredidas uschia che nus pudessan entschaiver las tractativas davart l'acquist da las apparaturas e dals programs en december u schaner. Ils quatter da matg 1990 hai jau visità il Vocabolario a Lugano per studegiar lur sistem d'EED, ensemble cun mes frar Gerold che ha a ses temp fatg l'analisa ed il concept fundamental per l'EED tar il DRG per mauns dal Fond Naziunal. A basa da questa inspecziun persunala avain nus cumplìa in plan detaglià per las interpresas d'informatica. Actualmain è avant maun in'offerta cumplessiva da la Prepress Informatik AG a Turitg che cumpiglia apparats e programs sco era ina proposta per ils segns spezials, ultra da quai l'offerta da la TNC Informatik a Cuira per apparats e programs, dentant senza soluziun per ils segns spezials. Nus spettain anc ina proposta cumplessiva da la Apelmatica SA a Viganello che ha furnì il concept, las apparaturas, ils programs ed ils segns spezials per il Vocabolario. Al mument che quest'offerta è arrivada pudain nus cumpareglier las singulas propostas.

Cun brev dals 24 d'avust ans communitgescha il FN sin nossa dumonda da sustegn finanzial per in indriz d'EED il sequent:

„Hingegen gehört die Anschaffung einer EDV-Anlage zur Infrastruktur. Deren Subventionierung würde dem Grundsatz widersprechen, dass bei den Nationalen Wörterbüchern der Nationalfonds ausschliesslich die Saläre übernimmt, die Infrastruktur aber aus Kantons- bzw. Vereinsbeiträgen bezahlt wird.“

Nus avain damai scrit ina dumonda al Chantun. A la data da quest rapport era la resposta dentant anc betg arrivada.

3. Collavuraziun dal DRG al project BREW (*Bündnerromanisches etymologisches Wörterbuch*) dal Fond Naziunal

Alexi Decurtins, la persuna da confidenza da l'Institut per las relaziuns cun il BREW e collavuratur da quest, rapporta:

„La fin d'uost hai jeu tarmess a Turitg il considerabel manuscret d'informaziuns davart il corpus digl M (2 ordinaturs pleins).

La fin da schaner 1990 ha il biro a Turitg suttamess il sboz da redacziun dalla letra R, effectuada da W. Eichenhofer. F. Giger ha denton fatg leutier remarcas principialas, cumparegliond entgins artechels cullas informaziuns dil material DRG. Ei fuva da supponer, ed jeu hai fatg attent gia da bial'entschatta, che la lavour a Cuera (mo ina persuna a mesas cun temps da reparter denter l'incumbensa da reordinaziun e quella d'informaziun pil BREW) vegni ad esser ina stretga pigl andament dil BREW insumma.

Denter ils 25 da fenadur ed ils 31 d'uost ei dna. Esther Krättli semessa vid las letras N, O ed ina part dil P. Las indicaziuns etimologicas e la verificaziun persuenterston aunc vegnir fatgas.

Cun 1991 quenta sgr.prof. H. Stricker d'accelerar la lavour a Cuera. En entelgientscha cun il cauredactur DRG quenta el sez da vegnir a luvar in cert temps al biro dil Dicziunari.

Per buca schar Eichenhofer cun aua tratga, hai jeu cumbinau ussa las duas lavurs a mi adossadas (reordinaziun ed informaziun) enina. Quei ei plitost stuffi, essend ch'ei tucca da tener mirau sin ils pli differents aspects. Cun il Tquent jeu vegnir a riva viaden el fevrer 1991.“

4. Relaziuns cun la publicitat

4.1. Visitas

Ils 5 d'avrigl 1990 ha il persunal dal DRG visità il Vocabolario dei dialetti della Svizzera italiana a Lugano. Il bainvegni è stà fitg cordial, e nus avain gi la pussaivladad da prender invista en il material, en la moda da laverar ed en ils problems specifics da l'institut tessinais. Ils 26 d'october 1990 èn ils collegas tessinais veginids a visitar noss Institut. Nus essan sa stentads d'als retschaiver en moda betg main cordiala, ed els èn stads impressiunads da la quantitat da noss material e da l'ordinaziun da nossas cartotecas. Il chauredactur, dr. Federico Spiess, ha ditg ch'els bandunian nus cun in tschert «sentimento d'invidia», che nus pudain chapir.

Er autras gruppas han visità noss Institut. Ils 8 da matg è quai stà signur Augustin Manetsch da Mustér cun ina gruppa da creschids da ses curs da rumantsch, ils 29 da zercladur signur Chasper Pult cun ina classa dal seminari, ils 30 da zercladur signur Clemens Pally cun 15 persunas da ses curs da rumantsch a Mustér. L'avantmezdi dals 18 d'avust hai jau preschentà noss Institut a dunna Madleina Popescu-Marin da la Rumenia. Ils 20 d'avust avain nus reschavì ina delegaziun dal decernat da cultura da Hoyerswerda en l'antieriura RDT. Ils 25 d'avust è arrivada dunna Jacqueline Huber cun ina classa da gimnasiasts turitgais ed ils 27 da november avain nus retschavì signur Gion Tscharner cun ina classa dal Lyceum Alpinum a Zuoz.

Ultra da quai han passa 15 persunas singulas visità noss Institut per obtegnair infurmaziuns pli u main detagliadas. Il documentalist e per part er ils ulteriurs collavraturi han gi d'impunder ina part da lur temp da laver per accumplir quest'incumbensa.

4.2. Referats, publicaziuns

F. Giger

- *Problems da sintaxa en artechels dil DRG.* Seminari prof.dr. H. Stricker, Universitat da Turitg, 9 da favrer 1990.
- *Rumantsch Grischun sco lingua litterara.* Referat en occasiun dals dis da litteratura rumantscha, 7 – 9 da settember 1990 a Domat.
- *Geschichte der Rätoromanen II. Sgartin & Fermentin und die Hähne des Merkur.* Hatrick-Film e Lia Rumantscha, Domat e Cuira 1990.
- «*Maset blau*». Per il 70avel anniversari da Vic Hendry. – En: Gas.Rom. 1990, 65,5 – 7.

C. Tomaschett

- *Nums locals e historia da colonisaziun.* Referat en la biblioteca populara da Trun, 30 da mars 1990.
- *Die Orts- und Flurnamen der Gemeinde Trun. Mit einem siedlungsgeschichtlichen Überblick.* Diss. Friburg/Svizra. Trun 1990 (manuscrit)

A. Secchi Malfroy

- *Il Dicziunari Rumantsch Grischun.* Referat als «Cuors rumauntschs da la Fundaziun Planta Samedan», 13 da fanadur 1990.

K. Widmer

- *Syntaktische Interferenz im Bündnerromanischen.* Seminari prof.dr. H. Stricker, Universitat da Turitg, 23 da favrer 1990.
- Recensiun: C. SOLER + T. EBNETER, *Romanisch im Domleschg.* Schweizer Dialekte

in Text und Ton, IV: *Romanisch und Deutsch am Hinterrhein/GR*, Bd. 3 (Kassette ZLGR 3). Phonogrammarchiv der Universität Zürich. Turitg 1988. – Rez. en: BM 1990, 62 – 67.

5. *Donaziuns a l'Institut*

5.1. Ils 21 d'avust ha dunna Eva Caviezel surdà a l'Institut ina collecziun da cudeschs vegls che nus avain integrà en nossa biblioteca ubain mess tar las dublettes:

BR/nr.	Titel, resp. scursanida	Sigla
I 72	ANDEER, Luther (1845)	RR 120 b
I 230	Bibla E 1870	RR 165 g
I 1411	GAUDENZ, Cud. uraz. (1924)	RR 147 g
I 2667	NT. E 1867	RR 164 g
I 2976	WETZEL, Rel. med. (1838)	RR 114 g
I 9	GRAND, Andeer Sp. Chr. (1931)	RR 147 a g
I 1094	PO, Piz (1935, Sep. Ann. 49)	dublette
–	DIODATI, NT. 1812	RR 197

5.2. Dr. Andrea Schorta ans ha regalà 43 cartas postalas veglias dal Grischun, ussa integradas en la collecziun da fotografias Meisser, sco er in exemplar ASV, part 2, 8avla furniziun (24 d'october 1990).

5.3. Ils 8 da november ans ha signur Guglielm Gadola, Turitg, regalà in album cun fotografias da la Lumnezia, da St. Antönien e dal chantun Tessin. Quest material vegn integrà en nossas collecziuns.

Cuira, ils 31 da december 1990.

Institut dal Dicziunari
Rumantsch Grischun
Felix Giger